

דין תורה בין יהודי ובין לא-יהודי

הרב עדו רכניץ

- א. הדין והערכאה כאשר אחד הצדדים אינו יהודי
- ב. מחלוקת בין יהודי ובין מוסלמי בימינו
- ג. סיכום

מקרים לא מעטים של מחלוקות בין יהודים לשאינם יהודים מגיעים לבתי הדין לממונות. מקרים אלה מעוררים מספר שאלות: על פי איזה דין יש להכריע במחלוקות אלה – על פי דין תורה או על פי דין אחר? באיזו ערכאה יש להתדיין – בבית דין של תורה (שיתכן שידון על פי דין אחר) או בבית משפט? בשאלות אלה נעסוק במאמר שלפנינו.¹

א. הדין והערכאה כאשר אחד הצדדים אינו יהודי

בנוגע למחלוקות כספית בין יהודי לבין לא-יהודי כתב הרמב"ם שאם מדובר בגר תושב, יש לדון אותו "בדיניהם", וזו לשונו:

ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו **בדיניהם**, וכן יראה לי שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישראל.²

מדברי הרמב"ם נראה שכוונתו לחוקים של האומה שאליה משתייך אותו לא-יהודי. דיון התעורר לגבי השאלה מה כלול במצוות "דינים" המהווה חלק משבע מצוות בני נוח. על כך כתב הרמב"ן:

ועל דעתי הדינין שמנו לבני נח בשבע מצות שלהם אינם להושיב דיינין בכל פלך ופלך בלבד, אבל צוה אותם בדיני גנבה ואונאה ועושה ושכר

* הרב עדו רכניץ הוא מנהל המחקר במכון משפטי ארץ ואב"ד ברשת ארץ חמדה גזית.
1. מאמר זה מבוסס על פרק מתוך **פסק דין ארץ חמדה גזית 75104-2** שניתן בבית הדין בעפרה בפני הדיינים הרב חיים בלוך, אב"ד, הרב משה חביב וכתב מאמר זה.
2. **רמב"ם מלכים י, יב.**

שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל.³ ניתן להבין שלדעת הרמב"ן על בני נח לדון על פי דיני ישראל, אולם מסתבר יותר שכוונתו שעליהם לחוקק חוקים בכל התחומים, כפי שהתורה עוסקת בכל התחומים, ולפיכך "כענין הדינין שנצטוו ישראל" פירושו במקביל לדינים שנצטוו ישראל, ולא שיש להחיל את דיני ישראל על אומות העולם. הרמ"א הבין שמהות מצוות "דינים" שנויה במחלוקת אמוראים:

כי רבי יוחנן... סובר שבן נח אינו מצווה רק לשמור המנהג המדיני ולדון בין איש ובין אחיו ובין גרו משפט יושר, אבל אינו בדרך דיני ישראל שמסרם לנו משה מסיני, רק הוא חק נימוסי... ורבי יצחק רוח אחרת עמו... וסובר שדיני בני נח הן אותן דינים שנצטוו ישראל בסיני ולכן לומד אותן מקרא הנאמר בסיני והכל אחד... גם נראה לפסוק כרבי יצחק...⁴

הרמ"א הכריע ש"דינים" של הגויים הם דיני ישראל. הנצי"ב מוולוז'ין כתב שעל הגויים לחוקק לעצמם חוקים, אך אלו אינם בהכרח כדיני ישראל:

אלא ודאי לכולי עלמא לא ניתן לבני נח פרטי דינים ולא נצטוו אלא להושיב שופטים כפי דעתם כערכאות שבסוריא...⁵

לגבי הערכאה שתדון במחלוקת בין יהודי ולא־יהודי כתוב במדרש תנחומא שיש לקיים את הדיון בבית דין ישראל: "שאסור לישראל לומר לעכו"ם לך עמי לערכאות שלכם ושהוא עובר בלאו".⁶ וכך פסק גם בשו"ת תשב"ץ.⁷ רוצה לומר, אף שלא־יהודי נידון על פי דיניו ולא על פי דין תורה, במקרה של מחלוקת בינו לבין יהודי הדיון יתקיים על פי דיני הגוי אולם בבית דין של תורה.

ב. מחלוקת בין יהודי ובין מוסלמי בימינו

הרמב"ם פסק כיצד הופך לא יהודי לגר תושב:

וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים, וכל המקבל עליו למול ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי זה כמן האומות. כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן, הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא,

3. רמב"ן בראשית לד, יג.

4. שו"ת הרמ"א, י.

5. העמק שאלה, שאלתא ב, אות ג.

6. תנחומא שופטים, א.

7. שו"ת תשב"ץ, ד (חוט המשולש) טור ג, ו.

והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שציווה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבנו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם, אלא⁸ מחכמיהם.⁹

דהיינו יש לקבל שבע מצוות בפני בית דין של שלושה יהודים, משום שכך ציווה הקב"ה, ולא די בביצוע בפועל. בנוסף לכך פסק הרמב"ם:

ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד.¹⁰

ממילא עולה השאלה כיצד יש לנהוג בדין שבין יהודי למוסלמי שאיננו גר תושב במובן הפורמלי. על כך כתב המאירי:

ולפי מה שנאמר בגמרא דוקא בעממים שאינם גדורים בדרכי דתות ונימוסים כמו שאמר עליהם בגמרא ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח שלא קיימום עמד והתיר ממונם כל שעה שהדין מחייבם בכך. הא כל ששבע מצות בידם דינם אצלנו כדיננו אצלם ואין נושאים פנים בדין לעצמנו ומעתה אין צריך לומר שכן באומות הגדורות בדרכי דתות ונימוסים.¹¹

כלומר עמים השומרים על שבע מצוות בני נח, כגון, המוסלמים, נידונים כמו בני נח, אף שלא עברו הליך פורמלי בפני בית דין. יש אחרונים שפסקו את דברי המאירי להלכה,¹² ולעומתם פוסקים אחרים חלקו עליו.¹³

לאור דברי רבים מהפוסקים, במקרה של דין בין יהודי לשראינו יהודי, כברירת מחדל יש לדון לפי דיניהם. אולם אם שני הצדדים מבקשים שידונו אותם לפי דיני ישראל, יש לדון אותם לפי דין תורה. ניתן ללמוד זאת מדברי הרמב"ם לגבי שני גויים שבאים להתדיין בפני בית דין של תורה: "שני גויים שבאו לפניך לדון בדיני ישראל ורצו שניהם – דנים להם דין תורה".¹⁴

8. ע"פ גרסת מפעל משנה תורה, ומהדורת פרנקל. בדפוסים כתוב: "ולא מחכמיהם".

9. רמב"ם מלכים ח, ייא.

10. שם עבודה זרה י, ו.

11. מאירי, בית הבחירה, בבא קמא לו, ב.

12. ראו למשל: שו"ת שואל ומשיב, תליתאה א, נ; שו"ת עטרת פז א, ג, חו"מ, יב; שו"ת מים חיים ב, עט; הראי"ה קוק, אגרות הראיה א, פט; שו"ת עשה לך רב ט, ל.

13. שו"ת מהרש"ם ה, מא.

14. רמב"ם מלכים י, יב.

על אף האמור, מכיוון שבתי דין של תורה אינם בקיאים במשפט המוסלמי, ומכיוון שחזקה על הצדדים שידעו זאת, הרי שניתן להניח ששני הצדדים שפנו לבית דין של תורה הסכימו ורצו שידונו את שניהם לפי דין תורה.

זאת ועוד, מכיוון שהדיון בין שני הצדדים נעשה מתוך הסכמה, חזקה על הצד המוסלמי שהסכים להתדיין על פי דין תורה רק בתנאי שהדין שיחול עליו יהיה שווה לזה החל על יהודים, וחזקה על הצד היהודי שהסכים לכך כדי שהדיון יתקיים בבית דין של תורה ולא בערכאה אחרת.

לכך יש להוסיף כי גם אילו החוק המחייב היה דין התורה, היה עלינו להעניק שוויון לשאינם־יהודים, כפי שכתב למשל הריא"ה הרצוג:

תנאי יסודי במדינת ישראל שעליה הסכימו הכל שבממונא לא תהא שום הפלייה במשפט בין בן ברית לאינו בן ברית, והנה כח הכנסת ודאי שהוא כח הציבור... ואם כי הכנסת אין בכחה אפילו בממונות לעקור מכל וכל דינים מפורשים שבתורה... מה שאין כן בעניין כזה שלפנינו... אין זה כלל עוקר דבר תורה אלא מוסיף על התורה...¹⁵

ג. סיכום

בהתדיינות בין יהודי ובין מוסלמי בבית דין של תורה, יש לדון אותם על פי דין תורה באופן שוויוני, כאילו מדובר בהתדיינות בין שני יהודים.

15. הריא"ה הרצוג, תחוקה לישראל ע"פ התורה ג, עמ' 27.

תורת חיים ואהבת חסד

In Memorium

Yitzhak Zvi Rechnitz z"l

Pressburg 5706 – Efrat 5777

Who showed much love and interest
in Dayanim Conferences
at which many of the articles in this Volume were presented

Table of Contents

<i>Haskamot</i> – Approbations	9
Rabbi Avraham Giesser ♦ Justice, Justice Shall You Pursue	13
Editor's Foreword	15
Synopsis of Articles.....	19
A. Institutions	
Rabbi Natan Hai ♦ Set Beit Din – Definitions and Halachic Ramifications	27
Rabbi Ido Rechnitz ♦ Litigation Before a One-Man Panel – May a Dayan Adjudicate Singlehandedly?	33
Rabbi Natan Hai ♦ “Each Litigant Selects One Judge” – Parties Selecting Composition of Court in Our Times: Problem or Solution?	43
Rabbi Ido Rechnitz ♦ Appeals of Rabbinical Court Judgments	61
Rabbi Hillel Gefen ♦ Reliance on Collection Authority (Hotza’a La’Poel)	77
B. Case Law	
Rabbi Hillel Gefen ♦ Permit to Sue in Civil Courts	121
Rabbi Yuval Hasid ♦ Injunctions and Foreclosure of Assets	157
Rabbi Hillel Gefen ♦ Deciding Between Opinions in Our Times	175
Rabbi Daniel Katz ♦ Settlement: Between Compromise and Law & Justice	193
Rabbi Daniel Katz ♦ Liability for Legal Costs	217
C. Laws of Evidence	
Rabbi Daniel Katz ♦ Reliance on Appraisal	255
Rabbi Ido Rechnitz ♦ Expert Witnesses in Jewish Law	303
Rabbi Hillel Gefen ♦ Interpretation of Contracts	339
D. Personal Law	
Rabbinit Dr. Shifra Mescheloff ♦ The Status of Women in Rabbinic Courts for Monetary Matters	391
Rabbi Ido Rechnitz ♦ Litigation Between a Jew and Non-Jew	407

With the support of the Dr. Azriel and Shoshana Merzbach Foundation
for the Study of Halachic Communal Life

This book was published with the support of the Ministry of Culture and Sport –
Culture Authority

All rights reserved © Tevet 5781 – December 2020

To Mishpetei Eretz Institute For Halacha and Law (RA), Ofra, Israel

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or
transmitted for commercial purposes in any form or by any means
electronic or mechanical, including photocopying, recording, or any
information storage and retrieval system, without written permission,
except in the case of brief quotations
embodied in critical articles and reviews.

LINGUISTIC EDITING: **Rabbi Avi Vengrover**

TEXT LAYOUT AND COVER DESIGN: **David Hillel, Reshimu**

FOR INFORMATION:

www.dintora.org | info@dintora.org

+972-2-9973888

ISBN 978-965-90719-9-9

Printed in Israel

Mishpetei Eretz

A Collection of Essays in Halachic Law

Volume V

Rabbinical Court for Monetary Matters

Editors:

Rabbi Ido Rechnitz

Rabbi Hillel Gefen

Rabbi Haim Bloch

Rabbi Dr. Itamar Warhaftig

Editorial Board Members

English Translation:

Simon M. Jackson, Adv

Ofra, Israel 2020 – 5781

Additional publications by Mishpetei Eretz Institute

Mishpetei Eretz I: Jurist, Jurisdiction and Jurisprudence (2002),
532 pages

Mishpetei Eretz II: Evidence and the Non-evident: Proof and Pleadings in Halachic Law (2005), 524 pages

Mishpetei Eretz III: Property and Trade in Halachic Law (2010),
565 pages

Mishpetei Eretz IV: Contracts According to Jewish Law (2016),
450 pages

Mishpetei Eretz I: Labor Law, Theft, Torts, Copyrighting (2011),
362 pages

Mishpetei Eretz II: Law and Business, Usury, Charity (2013),
320 pages

Rabbi Dr. Itamar Warhaftig, **Tzin'at Adam: The Right To Privacy In Jewish Law** (2009), 364 pages

Rabbi Elazar Goldstein & Rabbi Ido Rechnitz, **Jewish Military Ethics** (2014). 255 pages

Rabbi Ido Rechnitz, **Medina KaHalacha: A Jewish Approach to the Challenge of Independence** (2018), 374 pages

Mishpetei Eretz

A Collection of Essays in Halachic Law